

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม Legal Problems Related to the Right of Child Participation in Expressing Opinions in the Society

สิงหนาท พงศ์ปิณโยศักดิ์^{1*}, ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์² และอารุณ วงศ์แก้ว³

Singhanart Pongpinyosak^{1*}, Yotsak Kosaiyakanon² and Aroon Wongkaew³

^{1*}นักศึกษา นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

^{2,3}อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

^{1*}Doctoral Student of Laws School of Law Sripatum University

^{2,3}Lecturer from of Laws School Sripatum University

*Corresponding Author Email: singhanart.pon@gmail.com

Received: 29 February 2024

Revised: 20 March 2024

Accepted: 23 March 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม และศึกษากฎหมายควบคุมสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็ก เนื่องจากในปัจจุบันแม้ว่าสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมได้รับการรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก โดยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก “เด็ก” ตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน และแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกความคิดเห็นในสังคม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเด็กในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม พบว่า เด็กยังขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม แม้ว่าได้มีความคิดและการตื่นตัวในการแสดงออกเพื่อการเรียกร้องสิทธิของเด็ก แต่เนื่องด้วยกระแสอำนาจนิยมมีมานานและกดทับสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกของเด็ก ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้เป็นความเคยชินและเป็นเรื่องที่เด็กต้องเผชิญในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น เมื่อเด็กเริ่มมีพื้นที่ให้แสดงออกและสะท้อนอำนาจที่กดทับในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น จึงควรมีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรมรองรับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมตามแนวทางของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย, สิทธิการมีส่วนร่วมของเด็ก, การแสดงความคิดเห็น

Abstract

This academic consists purposes study the concept of children's rights to participate in expressing their opinions in society and study the law regulating children's rights to express their opinions. This is because at present, although the right of children to participate in expressing their opinions in society is supported in the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2017, including the Child Protection Act. By studying the concept of children, "children" within the meaning of the Child Protection Act 2003, the concept of participation to participate (Participation) is an opportunity for people to participate in the initiative. decision making Participating in the practice and taking responsibility for various matters which affect the people. and ideas about expressing opinions in society Freedom of expression, which is a basic human freedom. From studying legal problems regarding children's rights to participate

in expressing their opinions in society, it was found that children still lack participation in expressing their opinions in society. Even though there was thought and awareness in expressing the demands for children's rights but because authoritarianism has existed for a long time and has suppressed children's rights to freedom of expression. This is a problem that has become habitual and is something that children must face in the midst of social change. Therefore, when children begin to have more space to express themselves and reflect on the power that is repressed in various social institutions. Therefore, there should be concrete legal measures to support children's rights to participate in expressing their opinions in society in line with the Universal Declaration of Human Rights and the Convention on the Rights of the Child.

Keywords: Legal Problems, Right of Child Participation, Expressing Opinions

บทนำ

เด็ก ตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กำหนดว่าบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส จากความหมายดังกล่าวเด็กจึงถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย รวมถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคมด้วย ในปัจจุบันสิทธิการมีส่วนร่วมนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (กอปรลาภ อภัยภักดิ์, 2562) ซึ่งกฎหมายสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติสิทธิของเด็กในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคมยังมีจำกัด เนื่องจากลัทธิเผด็จการดำรงอยู่มาเป็นเวลานานและได้จำกัดสิทธิเด็กที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก นอกจากนี้แม้ในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความคิดและความตระหนักในการแสดงออกถึงความต้องการสิทธิเด็กทำให้เด็กเริ่มมีพื้นที่ในการแสดงออกและสะท้อนถึงอำนาจที่ถูกกดขี่ในสถาบันทางสังคมต่าง ๆ มากขึ้น (ฐิติมา ชูใหม่, 2559)

ในปัจจุบันประเทศไทยยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิเด็กในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม กล่าวคือไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการสนับสนุนให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม เช่น ความคิดเห็นภายในชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่ ความคิดเห็นทางการเมืองหรือสังคม เป็นต้น ในฉบับนี้หากพิจารณาถึงปฏิกิริยาของสภาผู้แทนราษฎร (ปฏิกิริยาของสภาผู้แทนราษฎร) ซึ่งในมาตรา 2 กำหนดเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น ทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงที่กำหนดไว้ในคำประกาศนี้ โดยไม่เลือกปฏิบัติใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือวิธีอื่นใด ภูมิภาคทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยก บนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง กฎหมาย หรือระหว่างประเทศของประเทศหรือดินแดนที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นอิสระภายใต้การคุ้มครองหรือไม่ก็อยู่ภายใต้ข้อจำกัดอื่นใดเกี่ยวกับอธิปไตย รวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา 12 ซึ่งกำหนดว่ารัฐภาคีจะดูแลให้เด็กสามารถมีความคิดเห็นของตนเองได้ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก ความคิดเห็นของเด็กดังกล่าวจะพิจารณาตามอายุและวุฒิภาวะของเด็ก (อวิการัตน์ นิยมไทย, 2552) ดังนั้นจากหลักการของปฏิกิริยาและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กพบว่า มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการสนับสนุนสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เพื่อให้เด็กเริ่มมีพื้นที่ให้แสดงออกและสะท้อนอำนาจที่กดทับในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น จึงควรมีมาตรการทางกฎหมายรองรับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมตามแนวทางของปฏิกิริยาของสภาผู้แทนราษฎรและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (สำนักข่าวอิศรา, 2566) ปัจจุบันการละเมิดสิทธิเด็กมีให้เห็นอยู่บ่อยครั้งในสังคมไทย ซึ่งนับวันยิ่งรุนแรงขึ้นและมีการละเมิดในรูปแบบใหม่มากขึ้นจนเป็นภาพที่ชินตาในสังคม ส่งผลให้เด็กใช้ชีวิต

อยู่บนความหวาดระแวงแม้แต่คนรอบข้างก็ไว้วางใจไม่ได้ จึงทำให้เราเห็นว่าโลกนี้มีความโหดร้ายและทารุณต่อเด็กเต็มไปหมดซึ่งขัดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กควรจะได้รับ จึงได้ทำการศึกษากฎหมายควบคุมสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็ก เพื่อแนวทางหามาตรการทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรมรองรับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมตามแนวทางของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ปัจจุบันเด็กยังขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม แม้ว่าได้มีความคิดและการตื่นตัวในการแสดงออกเพื่อการเรียกร้องสิทธิของเด็ก แต่เนื่องด้วยกระแสอำนาจนิยมมีมานานและกดทับสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกของเด็ก ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้เป็นความเคยชินและเป็นเรื่องที่ต้องเผชิญในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดังนั้น เมื่อเด็กเริ่มมีพื้นที่ให้แสดงออกและสะท้อนอำนาจที่กดทับในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น จึงควรมีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรมรองรับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมตามแนวทางของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จึงได้ทำการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมนี้ขึ้นเพื่อหากฎหมายควบคุมสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กอย่างเหมาะสมต่อไป

บทวิเคราะห์

บทความวิชาการนี้ ได้มีการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม พร้อมทั้งสรุปตามวัตถุประสงค์และมีข้อเสนอแนะ โดยศึกษาจากกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งใด ๆ รวมทั้งกฎหมายที่ใช้ในปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม โดยสามารถจำแนกรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม

การศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมมีแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเด็ก “เด็ก” ตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กำหนดว่าบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ซึ่งในสังคมปัจจุบันเด็กถือเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา เนื่องด้วยเด็กถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของประเทศชาติเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าและมั่นคง (ฐิติมา ชูใหม่, 2559) การให้ความสำคัญกับเด็ก เริ่มตั้งแต่การเลี้ยงดูภายในครอบครัวจนกระทั่งเข้าสู่สังคมนั้น เป็นเรื่องที่ทั้งครอบครัว ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะในปัจจุบันเด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้ต้องการพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นและการได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้น เมื่อกฎหมายถือว่าเป็นกลไกหนึ่งที่รองรับให้สิทธิแก่เด็ก การมีกฎหมายที่มีความชัดเจนรองรับสิทธิต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้เด็กนั้นได้รับการพัฒนา และนำไปสู่การพัฒนาชาติบ้านเมืองต่อไป

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อประชาชนนั่นเอง การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่าง ๆ โดยกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ (กอบปรภาพ อภัยภักดิ์, 2562) นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เริ่มตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อนส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้วัตถุประสงค์ของสังคม รวมถึงเป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เพื่อปฏิบัติเป้าหมายร่วมกันและให้ได้มาซึ่งการตัดสินใจที่ดีกว่าและ

ที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน (กอปรลาภ อภัยภักดิ์, 2562, 28) การมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ 1) ความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง/ถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกัน กับการบริหารงานดี การมีส่วนร่วมตามทฤษฎีนี้ มิได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจขององค์การอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่เสนอตัวเข้ารับการเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงแค่ไม้ประดับเท่านั้น 2) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) ทฤษฎีนี้เน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกำหนดทางการเมือง และสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นก็คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วม นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกความคิดเห็นในสังคม ซึ่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนี้ เป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เนื่องด้วยมนุษย์เกิดมามีความรู้สึกรู้จักคิดและต้องสื่อสารต่อไปยังผู้อื่นด้วยการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เสรีภาพในการความคิดเห็นจึงเป็นเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนพึงมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ แม้ว่าไม่มีผู้ให้ความหมายของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาเอกสารทางกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนฉบับสำคัญ ทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายระดับประเทศ และกฎหมายภายใน พบว่ามีบทบัญญัติที่กำหนดคำนิยามของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นสอดคล้องกัน (ปิ่นบุญญา ลำมะนา, 2560, 66) สิทธิของบุคคลทุกคนที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็น เป็นสิทธิในระดับสากลที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายระหว่างประเทศ เสรีภาพในการแสดงออกเป็นพื้นฐานของความเจริญของสังคมและความมั่งคั่งของปัจเจกบุคคล คุณภาพการศึกษา การสร้างและพัฒนาเทคโนโลยี ความก้าวหน้าของภาคธุรกิจ และการเข้าถึงความยุติธรรม ล้วนมีพื้นฐานจากการที่บุคคลทุกคนในสังคมมีเสรีภาพที่จะพูด เขียน แลกเปลี่ยน หรือถกเถียงความคิดเห็นต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ความคิดเห็นเหล่านั้นพัฒนาต่อยอดนำไปสู่ความรุ่งเรืองของสังคม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2549) หลักสิทธิมนุษยชนกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีใครสามารถมาพรากเอาออกไปจากตัวเราได้และการแสดงความคิดเห็นยังถูกรับรองตามกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะพูดหรือแสดงออกในสิ่งที่ตนเองคิดได้อย่างอิสระ เสรี การปิดกั้นการพูดหรือการแสดงความคิดเห็นอย่างไม่เหมาะสม ถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็นอย่างมาก

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็ก

การศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่าปัจเจกบุคคลทุกคน และทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึงปฏิญญานี้เป็นเบื้องต้น จะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิ และอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยมาตรการอันก้าวหน้าในประเทศและระหว่างประเทศ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยตนเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น ในข้อ 2 ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมนั้น ได้กำหนดว่า ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติใดชาติ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใด บนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางระหว่างประเทศของประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะป็นเอก

ราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดอิปไตยอื่นใด ดังนั้น จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว หากกล่าวถึงสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมนั้น เห็นได้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รองรับเรื่องการแสดงความคิดเห็นของประชาชนไว้ ซึ่งรวมถึงเด็กด้วยมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น เช่น การเมือง สังคม ชุมชน หรือความคิดเห็นใดที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กเอง เป็นต้น (กุลพล พลวัน, 2538)

2.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) จัดทำขึ้นตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกันโดยคำนึงว่าเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและช่วยเหลือทั้งในสภาพแวดล้อมของครอบครัวและการเลี้ยงดูอื่น ๆ บนพื้นฐานของประเพณีและค่านิยมทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์และสังคม โดยมีหลักการที่สำคัญคือ “การไม่เลือกปฏิบัติและประโยชน์สูงสุดของเด็ก” ซึ่งมุ่งคุ้มครองสิทธิของเด็กรวม 4 ด้าน คือ สิทธิในการอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิในการมีส่วนร่วม ในข้อ 12 ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมนั้น ได้กำหนดให้รัฐภาคีจะประกันแก่เด็กที่สามารถมีความคิดเห็นเป็นของตนเองแล้ว ซึ่งสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นเหล่านั้น โดยเสรีในทุก ๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก ทั้งนี้ ความคิดเห็นดังกล่าวของเด็กจะได้รับการพิจารณาตามสมควรแก่อายุและวุฒิภาวะของเด็กนั้น และในข้อ 15 ที่กำหนดให้รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพในการสมาคม และเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบ และไม่อาจมีการจำกัดการใช้สิทธิเหล่านั้นนอกเหนือจากข้อจำกัดที่กำหนดขึ้นโดยสอดคล้องกับกฎหมาย และที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่งชาติ หรือความปลอดภัยของประชาชน ความสงบเรียบร้อยการคุ้มครองด้านสาธารณสุข หรือศีลธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ดังนั้น จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว หากกล่าวถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้น เห็นได้ว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้รองรับเรื่องการแสดงความคิดเห็นของเด็กไว้ ทั้งนี้ ภายใต้อนุสัญญาดังกล่าวได้รับการรับรองและคุ้มครองเด็ก เนื่องจากมีความเข้าใจผิดว่าเด็กไม่มีสิทธิใด ๆ ในทางกฎหมายทัดเทียมผู้ใหญ่ ทั้งที่แท้จริงแล้วเด็กมีสิทธิต่าง ๆ เทียบเท่าผู้ใหญ่

2.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันสามารถจำแนกสิทธิเด็กได้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) สิทธิที่จะมีชีวิตรอด (Right of Survival) คือ สิทธิในการอยู่รอดปลอดภัยตั้งแต่เมื่อคลอด ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะเกิดมาปกติ หรือเกิดมาพร้อมกับความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจก็ตาม รวมถึงสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม ทั้งด้านโภชนาการ สุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ได้มาตรฐาน 2) สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง (Right of Protection) คือ สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการล่วงละเมิดและการทารุณกรรมทุกรูปแบบ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงการใช้แรงงานเด็ก ผิดกฎหมายเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ การใช้สารเสพติด และการค้ามนุษย์ 3) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (Right of Development) คือ สิทธิที่จะได้รับการสนับสนุนด้านการศึกษาตามมาตรฐานทุกรูปแบบ การส่งเสริมเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงโอกาสในการเติบโตอย่างสามารถพึ่งพาตนเองได้ 4) สิทธิที่จะมีส่วนร่วม (Right of Participation) คือ สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี การได้รับข้อมูลข่าวสาร การแสดงออกทั้งในด้านความคิดและการกระทำ รวมถึงการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่ออนาคตของตนเอง (เชาวนะ ไตรมาศ, 2560)

2.4 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับความเป็นบุคคลไว้ในมาตรา 15 จากบทบัญญัตินี้ ถือว่าการเริ่มสภาพบุคคลประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ 1) มีการคลอด คือ การที่ทารกได้พ้นออกมาจากช่องคลอด โดยไม่มีอวัยวะส่วนใดเหลือติดอยู่ ส่วนจะมีการตัดสายสะดือหรือไม่ไม่เป็นข้อสำคัญ และ 2) มีการอยู่รอดเป็นทารก คือ ต้องปรากฏว่าทารกที่คลอดออกมานั้นได้มีการหายใจแล้วซึ่งอาจจะเป็นการหายใจด้วยตนเองหรือการช่วยเหลือของแพทย์ก็ได้ และไม่ว่าการหายใจนั้นจะมีระยะเวลาเพียงใดก็ตามแต่ตามประโยชน์และความจำเป็นที่ต้องรู้ว่ามีสภาพบุคคลเมื่อใด และสิ้นสุดลงเมื่อใดนี้ ก็เพื่อนำมาวินิจฉัยปัญหาในทางกฎหมายบางประการ เช่น การที่ทารกตายก่อนคลอดหรือขณะที่ยังคลอดไม่เสร็จนั้นมีผลเกี่ยวกับตัวผู้กระทำให้ทารกตายก่อนคลอด หรือขณะยังคลอดไม่เสร็จโดยผู้กระทำย่อมมีความผิดเพียงฐานทำให้แท้งลูก แต่ถ้าทำให้ทารก

ตายภายหลังที่การคลอดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้กระทำอาจมีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา อนึ่ง การคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกนั้น แม้จะมีชีวิตอยู่เพียงระยะเวลาไม่กี่นาที ก็ได้ชื่อว่ามีสภาพบุคคล สามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย เช่น กรณีที่มารดาคลอดบุตรออกมาเรียบร้อยแล้ว บิดาของเด็กก็ตายลง หลังจากนั้นบุตรซึ่งเพิ่งคลอดเสร็จก็ตายลงอีกคน คงเหลืออยู่แต่มารดา ดังนี้ บุตรมีสภาพบุคคลอยู่ในขณะบิดาตาย จึงมีสิทธิรับมรดกของบิดา และทันทีที่เด็กตายลง มรดกส่วนที่ได้รับจากบิดาก็จะตกทอดต่อไปยังทายาทของเด็กนั้น ซึ่งได้แก่ มารดา โดยปกติ ทารกในครรภ์มารดาที่ยังไม่มีสภาพบุคคล จึงยังไม่อาจมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างเช่นบุคคลธรรมดาทั่วไป แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 วรรคสอง ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิของทารกในครรภ์มารดาไว้ว่าทารกในครรภ์มารดาที่สามารถจะมีสิทธิต่าง ๆ ได้ ถ้าหากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และการมีสิทธินั้นจะมีผล "ย้อนหลัง" ไปถึงวันที่ทารกยังอยู่ในครรภ์มารดาด้วยสิทธิต่าง ๆ ที่ทารกในครรภ์มารดาสามารถมีได้ หากภายหลังได้คลอดออกมาและอยู่รอดเป็นทารกนั้นจะเป็นสิทธิเกี่ยวกับอะไรก็ได้ ถ้าสิทธินั้นโดยสภาพอาจตกเป็นประโยชน์แก่ทารกได้ กฎหมายก็ย่อมให้ทารกได้รับสิทธินั้น เช่น สิทธิในการรับมรดกหรือสิทธิในครอบครัว เป็นต้น

2.5 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้นิยามความหมายของคำว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส นอกจากนั้นยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กไว้ในมาตรา 22 ว่าการปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และได้กำหนดหลักเกณฑ์การดูแลเด็กไว้ในมาตรา 23 ว่าผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่เด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงการส่งเสริมการคุ้มครองสวัสดิภาพ การพัฒนาและฟื้นฟู ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและเนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กที่ใช้อยู่มาแต่เป็นเวลานาน สาระสำคัญและรายละเอียด เกี่ยวกับวิธีการส่งเสริม คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็กไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันสมควรกำหนดขั้นตอนและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน และมีพัฒนาการที่เหมาะสม อันเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว รวมทั้งป้องกันมิให้เด็กถูกทารุณกรรม ตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ หรือถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและสมควรปรับปรุงวิธีการส่งเสริมความร่วมมือในการคุ้มครองเด็กระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้น จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว หากกล่าวถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 นั้น เห็นได้ว่าไม่ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายฉบับใดรองรับเรื่องการแสดงความคิดเห็นของเด็กไว้ มีเพียงหลักเกณฑ์ที่กำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองและดูแลเด็กไว้ (สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2547)

3. การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม

การศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม พบว่า เด็กถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ ซึ่งประเทศจะพัฒนาในอนาคตเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับทรัพยากรดังกล่าว และในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลง เด็กมีการรับสารทั้งจากสื่อออนไลน์หรือสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้กระบวนการทางด้านความคิดของเด็กนั้น ต่างจากเด็กในอดีต ซึ่งหากย้อนกลับไปอดีตเห็นได้ว่าเด็กจะต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของบิดามารดา และต้องอาศัยอยู่ร่วมกับบิดามารดา ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมไทยมองว่าเด็กยังมีวุฒิภาวะต่ำ อาจถูกหลอกหรือถูกชักจูงในทางที่มิชอบได้ง่าย กฎหมายหลายฉบับของประเทศไทยจึงมี

ข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิของเด็ก อย่างไรก็ตาม ปัญหาคือสังคมและเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งจะเห็นได้จากเด็กที่มีความกล้าแสดงออก กล้าที่จะปกป้องสิทธิของตน ทั้งในรูปแบบที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว สังคม และในระดับชาติ โดยเฉพาะในระดับสังคมและระดับชาติ จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันมีการแสดงความคิดเห็นและจุดยืน หรือการแสดงความคิดเห็นในสังคมของเด็ก ในประเด็นนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ แม้ว่าเสรีภาพในการแสดงออกนี้จะเป็กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายภายในประเทศ และกฎหมายของประเทศกำหนดคำจำกัดความของเสรีภาพในการแสดงออกที่สอดคล้องกัน ถือเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความรู้สึกรู้สึกและความคิด และต้องสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจึงเป็นอิสรภาพที่มนุษย์ทุกคนควรมีโดยธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันพบว่าสิทธิเด็กในกรณีดังกล่าวมีจำกัดอย่างชัดเจน เช่น ในชุมชนพบว่ามีเด็กเพียงไม่กี่คนที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อทำให้ชุมชนของตนมีชีวิตที่ดีขึ้น หรือกรณีแสดงความคิดเห็นและร่วมชุมนุมอย่างสงบทั้งในพื้นที่การศึกษาและพื้นที่สาธารณะ ทำให้เด็กต้นตอถูกคุกคามเพียงเพราะแสดงความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับประเพณี ความคิด และความเชื่อของผู้ใหญ่ สิ่งนี้นำไปสู่การคุกคาม การสะกดรอยตาม การทำร้ายร่างกาย และการดำเนินคดีทางอาญาต่อเด็กและเยาวชนจำนวนมาก ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2563 ถึงเดือนสิงหาคม 2564 มีการชุมนุมมากกว่า 1,800 ครั้งทั่วประเทศ มีการดำเนินคดีกับคนอย่างน้อย 1,300 คน รวมถึงเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีมากกว่า 180 คน ที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายที่จำกัดสิทธิในการรวมตัวกัน และมีการฟ้องร้องเด็กมากกว่า 115 คน เด็กคนเล็กที่ถูกดำเนินคดีตามมาตรา 112 มีอายุเพียง 14 ปีเท่านั้น และเด็กคนเล็กที่ถูกดำเนินคดีโดยเจ้าหน้าที่ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2561 2548 อายุเพียง 12 ปี (สำนักข่าวอิศรา, 2566, ออนไลน์) ดังนั้น ในประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรเสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่เกิดจากร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือเด็กเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม

3.2 ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายควบคุมสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็ก พบว่ากฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยคำนึงถึงสิทธิของเด็กในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม กำหนดไว้แล้วว่าทุกคนจะมีสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยไม่เลือกปฏิบัติใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือวิธีอื่นใด อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กำหนดไว้ว่ารัฐภาคีจะประกันว่าเด็กจะสามารถสร้างความคิดเห็นของตนเองได้ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก ซึ่งรวมถึงการยอมรับสิทธิเด็กที่จะมีเสรีภาพในการสมาคม และเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และอาจไม่มีข้อจำกัดในการใช้สิทธิเหล่านี้ นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดไว้ และจำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ของความมั่นคงของชาติหรือความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อย การคุ้มครองสุขภาพหรือศีลธรรมของประชาชน หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น สำหรับกฎหมายภายในประเทศ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 กำหนดว่าสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้ รวมถึงในมาตรา 34 กำหนดว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น อย่างไรก็ตาม ที่เป็นปัญหาคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่กำหนดเกี่ยวกับความเป็นบุคคลไว้ในมาตรา 15 กำหนดว่าสภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้นิยามความหมายของคำว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ นอกจากนั้นยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กไว้ในมาตรา 22 ว่าการปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม แต่ภายใต้กฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวไม่มีกฎหมายฉบับใดกล่าวถึงการรองรับเรื่องการแสดงความคิดเห็นของเด็กไว้ มีเพียงหลักเกณฑ์ที่กำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองและดูแลเด็กไว้ ส่งผลให้การแสดงความคิดเห็นของเด็กมีข้อจำกัด ดังกรณีตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าจำนวนเด็กที่ถูกดำเนินคดีอายุต่ำกว่า 18 ปีกว่า 180 คน ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิในการรวมกลุ่ม และได้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับเด็กไปแล้วกว่า 115 คน ซึ่งเด็กอายุน้อยที่สุดที่ถูกดำเนินคดีมาตรา 112 มีอายุเพียง 14

ปี และเด็กอายุน้อยที่สุดที่ถูกฟ้องโดยเจ้าหน้าที่ภายใต้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มีอายุเพียง 12 ปีเท่านั้น (สำนักข่าวอิศรา, 2566, ออนไลน์) ดังนั้น ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยกำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม ประกอบด้วยเนื้อหา สิทธิของเด็ก สิทธิการมีส่วนร่วมของเด็ก และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของเด็กในสังคม

ข้อค้นพบเชิงวิชาการ หรือองค์ความรู้ใหม่เชิงวิชาการ

ข้อค้นพบเชิงวิชาการ คือ จากปัญหาที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ถือเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยผู้เขียนได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม ได้แก่ 1) เสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่เกิดจากร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือเด็กเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม รวมถึงความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ เพื่อให้เด็กนั้นมีความเข้าใจในสิทธิในทางกฎหมาย และ 2) เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยกำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม ประกอบด้วยเนื้อหา สิทธิของเด็ก สิทธิการมีส่วนร่วมของเด็ก และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของเด็กในสังคม

บทสรุป

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเด็กในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม พบว่า การแสดงความคิดเห็นในสังคมได้รับการรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก รวมไปถึงการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก “เด็ก” ตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อประชาชน และแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกความคิดเห็นในสังคม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ประกอบกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเด็กในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม และให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กำหนดว่าเด็กก็มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเช่น การเมือง สังคม ชุมชน หรือความคิดอื่นใดที่เป็นประโยชน์ต่อเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเด็กถือเป็นบุคคลที่มีสิทธิแต่อย่างใด กฎหมายเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ จึงควรมีสถิติทางกฎหมายต่าง ๆ เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ นอกจากนี้สิทธิและความรับผิดชอบที่เด็กสามารถมีได้นั้น ไม่สามารถที่เด็กแต่ละคนจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนเองโดยพลการได้ แต่จะถูกกำหนดโดยกฎหมาย ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นควรเสนอให้มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคม พบว่า เด็กยังขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในสังคม แม้ว่าได้มีความคิดและการตื่นตัวในการแสดงออกเพื่อการเรียกร้องสิทธิของเด็ก แต่เนื่องด้วยกระแसानาจนิยมมีมานานและกดทับสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกของเด็ก ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้เป็นความเคยชินและเป็นเรื่องที่เด็กต้องเผชิญในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น เมื่อเด็กเริ่มมีพื้นที่ให้แสดงออกและสะท้อนอำนาจที่กดทับในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น จึงควรมีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรมรองรับสิทธิการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นในสังคมตามแนวทางของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งเสรีภาพในการแสดงออกเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการที่จะส่งเสริมความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์และถือเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในสังคมประชาธิปไตย เพราะเสรีภาพดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญในการแลกเปลี่ยนซึ่งความคิดเห็นอันนำไปสู่การพัฒนาสังคมการเมือง และนำมาซึ่งการปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและสังคมโดยรวม อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่ดี เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) หรือ

เสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) ถือเป็นสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศทั้งนี้เสรีภาพในการแสดงออกยังครอบคลุมไปถึงการแสดงออกของเด็กที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of the Child) ข้อที่ 13 ที่ให้รับรองเสรีภาพในการแสดงออกของเด็ก ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2535 โดยให้ความมั่นใจว่าจะดำเนินการเพื่อให้เด็ก ๆ ได้เข้าถึงสิทธิที่พวกเขาพึงมี ซึ่งรวมถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็นโดยได้รับการรับฟัง แต่ในปัจจุบันการแสดงออกของเด็กได้ถูกปิดกั้นประหนึ่งกับการเอากฎแฉลือกปิดปาก กฎแฉลือกที่ว่านี้มี 2 ประเภทย่อยด้วยกัน คือ 1) คำนิยม กฎแฉลือกประเภทย่อยนี้เป็นประเภทย่อยที่ผู้ใหญ่ใช้อ้างในการที่เด็กแสดงออกทางความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางที่ไม่ถูกใจผู้ใหญ่ ด้วยคำนิยมที่ว่า “เป็นเด็กควรเคารพผู้ใหญ่” หรือ “ผู้ใหญ่อาบ่นร้อนมาก่อน” ซึ่งผู้เขียนไม่ได้หมายความว่าคำนิยมนี้ผิด ทว่าบริบทการใช้คำนิยมผิด ๆ ต่างหากที่ทำให้ใครบางคนได้ทำการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของเด็กโดยไม่รู้ตัว อันเป็นการปลูกฝังที่ทำให้เด็กไม่มีความกล้าแสดงออก และ 2) อำนาจนิยม กระแสอำนาจนิยมมีมานานและกดทับสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกของเด็ก เป็นปัญหาที่ถูกทำให้เป็นความเคยชินที่เด็กต้องเผชิญ ในปัจจุบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความคิดและการตื่นตัวในการแสดงออกเพื่อการเรียกร้องสิทธิของเด็กและเยาวชนทำให้เด็กเริ่มมีพื้นที่ให้แสดงออกและสะท้อนอำนาจที่กดทับในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น ส่งผลให้เห็นปัญหาของอำนาจนิยมที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมของเด็ก คือ อำนาจนิยมในสถาบันครอบครัว ซึ่งมักจะแสดงให้เห็นในรูปแบบของบุญคุณที่ต้องทดแทน ในที่นี้ผู้เขียนไม่ได้หมายความว่า การตอบแทนบุญคุณเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ทว่า การใช้คำนิยมที่ผิด ๆ ต่างหาก ที่ไปจำกัดสิทธิ เสรีภาพและโอกาสที่เด็กควรจะได้รับ เช่น สิทธิที่จะเลือกศึกษาวิชาชีพ ซึ่งในบางกรณีพ่อแม่มักจะใช้อำนาจในการที่จะบังคับลูกให้ศึกษาวิชาชีพตามที่ตนคิดว่าดีและอยากให้ลูกประกอบอาชีพนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงความถนัด พัฒนาการ และความสนใจในการศึกษาของลูกซึ่งเป็นการนำไปสู่ภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นต่อเด็ก และอาจนำไปสู่การหลุดออกจากระบบการศึกษาได้ และอำนาจนิยมในสถานศึกษา ในระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันทำหน้าที่อย่างน้อยสองอย่าง คือ ให้ความรู้และการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งอำนาจนิยมในสถานศึกษามักจะเจอในรูปแบบของการการขัดเกลาทางสังคมเพราะระบบการศึกษาไทยให้น้ำหนักต่อการขัดเกลาทางสังคมมากกว่าความรู้ ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมรูปแบบที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการปลูกฝังให้เชื่อฟังผู้มีอำนาจโดยปราศจากการตั้งคำถาม ทำให้เด็กไม่สามารถใช้สิทธิในเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น ได้อย่างอย่างเต็มที่

ปัจจุบันอำนาจนิยมในสังคมไทยที่เห็นได้ชัดเจน คือ อำนาจนิยมทางชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นนายจ้างหรือตัวรัฐเอง ทั้งนี้ อำนาจนิยมที่เป็นปัญหาในการจำกัดสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกทางสังคมของเด็ก โดยเฉพาะการแสดงออกทางการเมือง มักจะเกิดจากรัฐ โดยที่รัฐใช้กฎหมายเพื่อปิดกั้นการแสดงออกทางการเมือง จากการเก็บข้อมูลของผู้เขียนที่ได้จากการสังเกตการณ์การชุมนุมผ่านการเป็นอาสาสมัครของเว็บไซต์มีอบดาต้าไทยแลนด์ (Mob Data Thailand) ที่พัฒนาขึ้นโดย แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย และโครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (ไอลอร์) ต่อการจัดการชุมนุมหรือเข้าร่วมการชุมนุมของนักเรียนนักศึกษาในช่วงปลายปีพ.ศ. 2563 ถึงต้นปี พ.ศ.2564 ซึ่งหลายครั้งการสลายการชุมนุมที่เกิดขึ้นมีเด็กอยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจำนวนมากและมีเด็กได้รับบาดเจ็บจากการสลายการชุมนุม เช่น ได้รับบาดเจ็บจากกระสุนยาง แก๊สน้ำตา และการใช้กำลังในการจับกุม อีกทั้งยังมีการใช้คดีที่มีโทษสูงต่อเด็กที่แสดงออกทางการเมืองไม่ต่ำกว่า 33 คน 34 คดี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคดีอาญาเช่น คดีมาตรา 112 โดยมีเด็กที่ถูกกล่าวหาด้วยคดีนี้ไม่ต่ำกว่า 5 คน 6 คดี มาตรา 116 จำนวน 1 คน คดีความผิดฐานฝ่าฝืนพร.ก.ฉุกเฉิน และคดีอื่น ๆ อีกหลายคดี (แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย, 2566)

บรรณานุกรม

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2549). *สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีมหาวิทยาลัยมหิดล

- กอบปรลาก อภัยภักดี. (2562). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 1(1), 18-35.
- กุลพล พลวัน. (2538). *พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ฐิติมา ชูใหม่. (2559). การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย. *วารสารหัวหินสุขใจไกลกังวล*, 1(2), 18-33.
- ปิ่นบุญญา ลำมะนา. (2560). การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์นิติรัฐศาสตร์*, 1(2), 63-81.
- สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2547). พระราชบัญญัติคุ้มครอง เด็ก พ.ศ. 2546: พร้อมด้วยประวัติความเป็นมา กระบวนการและขั้นตอนในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวของรัฐสภา. สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
- สำนักข่าวอิศรา. (2566). 10 เรื่องเด่น 'สิทธิเสรีภาพ' ปี 64 นำการขับเคลื่อนโดยเด็กเยาวชน-ภาคประชาสังคม. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2566, จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/104928-isranews-226.html>
- แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย. (2566). ละเมิดสิทธิมนุษยชน...เสียงเล็กๆที่ถูกมองข้ามในสังคมไทย สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2566, จาก <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/865/>
- อวิกัรัตน์ นิยมไทย. (2552). *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนที่คนไทยควรรู้*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.